

CLASA A **XI** - A

Mariana Rânghilescu

Carmen-Irina Hăilă

Daniela Păduraru

Geanina Cotoi

LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ

Manual pentru Școala de Arte și Meserii

Anul de completare, clasa a XI-a

EDITURA INSTITUTUL EUROPEAN

CUPRINS

UNITATEA 1

- Artă – modalitate de cunoaștere 6
- Interferența artelor 7
- Literatură – arta cuvântului 8

UNITATEA 2

- Structura operei literare 12
- Stilurile funcționale (calități generale, particulare) 13
- Stilul beletristic 16

UNITATEA 3

- Genul epic. Caracteristici 21
- Povestirea 23
 - Mihail Sadoveanu, *Hanu-Ancuței*
- Limbă și comunicare 29
 - Situația de comunicare
 - Funcțiile actului de comunicare
- Text auxiliar : Giovanni Boccaccio, *Decameronul* 32

UNITATEA 4

- Genul epic. Romanul 35
 - George Călinescu, *Enigma Otiliei*
- Limbă și comunicare 44
 - Textul literar. Textul nonliterar
 - Textul descriptiv
 - Forme ale comunicării orale
 - Stilul direct. Stilul indirect. Stilul indirect liber
- Text auxiliar : Honoré de Balzac, *Eugénie Grandet* 54

UNITATEA 5

Alte tipuri de texte în proză	58
• Eseul	
Constantin Noica, <i>Foloasele sufletești ale vacanței</i>	58
• Jurnalul	
Mircea Eliade, <i>Jurnal (volumul al II-lea)</i>	63
• Memoriile	
Mircea Eliade, <i>Memorii</i>	65
• Limbă și comunicare	69
Textul argumentativ	
• Text auxiliar : Michel de Montaigne, <i>Despre nepotrivirea dintre noi</i>	92
• Etape ale evoluției prozei în literatura română	75

UNITATEA 6

• Genul dramatic. Caracteristici	79
Marin Sorescu, <i>A treia țeară</i>	
• Modalități de expresie artistică. Monologul	82
• Limbă și comunicare	83
Stilul publicistic. Știri radio-TV. Interviu. Cronica dramatică. Cronica de film. Recenzia. Cronica literară	
• Text auxiliar : Legenda <i>Vlad-Vodă și cerșetorii</i>	92
• Etape ale evoluției dramaturgiei în literatura română	93

UNITATEA 7

• Genul liric. Caracteristici	95
• Epoca marilor clasici. Junimea. Titu Maiorescu. Mihai Eminescu	97
Mihai Eminescu, <i>Dorința</i> <i>Pe lângă plopul fără soț</i>	
• Limbă și comunicare	105
Textul epistolar	
• Text auxiliar : Al. S. Pușkin, <i>Eu te-am iubit și poate că iubirea...</i>	110

UNITATEA 8

• Simbolismul. George Bacovia, <i>Plumb</i>	112
• Text auxiliar : Paul Verlaine, <i>Cântec de toamnă</i>	120
• Limbă și comunicare	121
Stilul științific. Stilul oficial (administrativ)	

UNITATEA 9

- Eugen Lovinescu. Modernismul 125
- Tudor Arghezi, *Flori de mucigai* 126
- Text auxiliar : Charles Baudelaire, *Albatrosul* 130
- Lucian Blaga, *Către cititori* 131
- Text auxiliar : Rainer Maria Rilke, *Amintire* 133
- Ion Barbu, *Riga Crypto și lapona Enigel* 134
- Text auxiliar : Paul Valéry, *Vinul pierdut* 142
- Limbă și comunicare 143
 - Denotație și conotație

UNITATEA 10

- Neomodernismul. Nichita Stănescu, *Cântec fără răspuns* 147
- Text auxiliar : Boris Vian, *Cântec de farmec* 152
- Limbă și comunicare 153
 - Stilul colocvial
- Etape ale evoluției poeziei în literatura română 154

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ 156

UNITATEA

1

Imagine din filmul *Amintiri din copilărie*, realizat după opera literară cu același titlu de Ion Creangă

ARTA — MODALITATE DE CUNOAȘTERE

INTERFERENȚA ARTELOR

LITERATURA — ARTA CUVÂNTULUI

ARTA – MODALITATE DE CUNOAȘTERE

Ion Andreescu, *Copil de țaran*
(imagine artistică în pictură)

Cunoașterea este esența vieții umane și are ca scop reflectarea în conștiință a realității existente. Cunoașterea artistică, arta sunt subiective, se adresează imaginației, sentimentelor, dar și intelectului. În timp ce știința le oferă oamenilor cunoștințe despre lume, arta le dă aceleași cunoștințe, dar în așa fel încât îi emoționează, influențându-i puternic și modelându-le sensibilitatea, gândirea și conștiința.

Astfel, arta ne formează o percepție unică asupra realității, deoarece ne permite cunoașterea efectuată prin prisma sensibilității și creativității autorului față de realitatea prezentată. Modalitatea prin care arta își exercită funcția de cunoaștere este imaginea artistică; aceasta dă o formă particulară generalului, în dependență de fantezia creatoare a autorului.

Artele se deosebesc între ele după materialul folosit (culori, note, piatră, lut etc.) și după anumite legi specifice, dar toate reflectă realitatea și nu o copiază, ci o transfigurează, trecând-o prin concepțiile și sensibilitatea creatorului. Astfel, realitatea transfigurată, reordonată pentru a-i da un anumit sens, devine ficțiune, imaginar artistic, iar în final se materializează în operă – „realitate” artistică. Același aspect din realitate este perceput diferit de creatori diferiți, în dependență de: personalitate, gândire, imaginație, sentimente, temperament, experiență de viață, gust, cultură, convingeri, atitudini, creativitate.

■ Imagini artistice în literatură:

- a) „Erai o scamă-n haos, plutită la-ntâmplare,
Suflat de-o adiere ca dintr-un puf de floare.
Între-ndoieli trecute, uitări și presimțiri,
Și s-a-mpletit ursita să ții de două firi.
Când ești ce nu fuseși, când pari a fi și tu,
Și nentrerupt te clatini între «ba da» și «nu».
.....
Ești o făptură-ntreagă, te-ntrebi, sau de pripas?
Ai căutat cu șoaptă din ce părinți te-ai tras.
Din oameni, din nenuferi, din șoimi? Într-adevăr,
Tu te găsești cu vremea și semenii-n răspăr.”

(Tudor Arghezi, *Copil din flori*)

- b) „Copilul, încălecat pe bățul său, gândește că se află călare pe un cal de cei mai strașnici, pe care aleargă, cu voie bună, și-l bate cu biciul și-l strunește cu tot dinadinsul, și răcnește la el din toată inima, de-ți ie auzul; și de cade jos, crede că l-a trântit calul, și pe băț își descarcă mânia în toată puterea cuvântului...”

(Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)

Constantin Brâncuși, *Cap de copil*
(imagine artistică în sculptură)

Termeni :

Pictura : în ulei, acuarelă, guașă.

Fresca : pictură executată în culori de apă, pe peretele ud și care se usucă o dată cu zidul ; compoziție cu mai multe scene din aceeași categorie.

Clar-obscurul : rezultă din îmbinarea de lumini și umbre.

Genuri și specii :

a) pentru lucruri : natură moartă, flori, interioare ;

b) peisaje : marin, câmpenesc, rural, urban, industrial, cu animale, cu oameni ;

c) pictură cu animale ;

d) cu oameni : portret (individual și colectiv), nud, pictură istorică (mitologică, religioasă etc), pictură de gen (cu scene din viața de toate zilele) ;

e) gravură : xilografie (în lemn), litografie (în piatră), în metal (zinc, aramă, oțel etc.).

■ Aplicație :

Încercați o clasificare a picturilor reprezentate la tema dată, motivați alegerea.

Ion Andreescu, *Iarna în pădure*

„În păduri trăsnesc stejarii ! E un ger amar, cumplit !

.....
Totul e în neclintire, fără viață, fără glas ;

Nici un zbor în atmosferă, pe zăpadă – nici un pas.“

(Vasile Alecsandri, *Mezul iernei*)

■ Aplicații :

Examinați cu atenție cele trei imagini artistice din diferite ramuri ale artei și încercați să găsiți elementele comune, dar și să motivați deosebirea. Vă puteți referi la :

- aspectul din realitate ;
- modalitățile de reordonare a acestui aspect : materialul folosit ; ramura artei ; elemente ce denotă sensibilitatea creatorului etc.

INTERFERENȚA ARTELOR

Cunoașterea artistică apelează în primul rând la sensibilitatea și fantezia creatoare a artistului, care se percepe a fi un Creator al unei lumi unice. La început, artele nu se diferențiau între ele, forma lor de existență fiind sincretismul. Deși astăzi artele se deosebesc între ele, există totuși interferențe, astfel forma de sincretism se întâlnește și în prezent. Literatura interferează cu celelalte arte, având o legătură mai strânsă cu cele cărora le oferă texte : opera dramatică și teatrul, opera literară și filmul, creația literară și muzica.

În istoria culturii, deosebim perioade când literatura și-a luat ca model artele plastice, pictura, sculptura având ca scop transmiterea unei imagini vizuale prin cuvinte. De exemplu, putem menționa pastelul, specie literară introdusă în literatură de Vasile Alecsandri. Termenul provine din fr. *pastel*, it. *pastelo*, procedeu de pictură bazat pe efectele de culoare ale unor creioane moi. Creatorul de pasteluri are la bază o descriere de natură, transfigurată prin fantezia creatoare a acestuia : ex. Ion Andreescu *Iarna în pădure*, Vasile Alecsandri, *Mezul iernei*. Transferul de termeni din pictură în literatură este vizibil : tablou, portret, schiță etc.

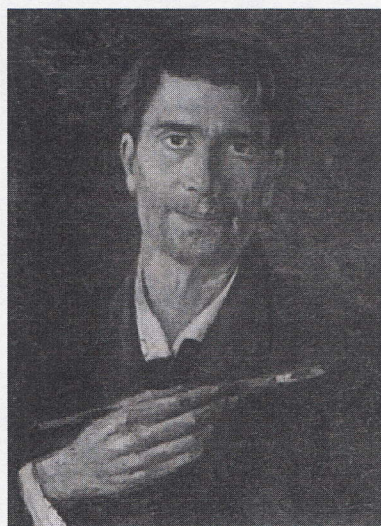
Uneori, operele plastice apar ca inspirație pentru scriitori sau, de multe ori, se observă aceeași modalitate de transfigurare a realității, dar în domenii diferite : literatură (George Coșbuc), pictură (Nicolae Grigorescu), ambii creatori transmit viața satului dominată de optimism și lumină. În aceeași idee, menționăm realizarea de autoportrete de către creatori, de exemplu *Un zugrav*, autoportret realizat de Ștefan Luchian, în raport cu *Portretul artistului* de Marin Sorescu.

Ecranizările după operele literare redau legătura dintre literatură și film. Dintre filmele realizate, amintim : *Baltagul*, *Amintiri din copilărie*, *Ciuleandra* (fiind primul film sonor românesc), *Moara cu noroc*, *Moromeții* etc.

LITERATURA — ARTA CUVÂNTULUI

Imagine din filmul *Baltașul*, realizat după romanul omonim de Mihail Sadoveanu

Ștefan Luchian, *Un zugrav*

Arta picturală presupune universul culorilor, un mod de a reflecta realitatea în care predomină vizualul. Efectul psihologic al culorilor creează un limbaj vizual :

- *albastrul*, mai ales închis, sugerează calmul : răcoare, depărtare, credință, delicatețe ;
- *galbenul* : stimulent, dă senzația de încălzire, prețiozitate, strălucire, măreție, invidie, gelozie ;
- *roșul* : are drept corespondent încrederea în sine, în forțele proprii ; culoarea iubirii ;

Artele se deosebesc după materialul utilizat și după diferitele simțuri cărora li se adresează. Astfel, muzica se adresează auzului, pictura și sculptura – văzului, iar literatura, prin intermediul cuvântului, se adresează gândirii și imaginației, solicitând văzul, auzul și, uneori, simțurile olfactive și chiar tactile.

Cuvântul este simbolul comunicării între oameni, materialul de expresie folosit de literatură, rămânând principala deosebire a acesteia de celelalte arte. Literatura poate fi comunicată pe una dintre cele două căi de manifestare a cuvântului : scrisă sau orală.

Adevăratul artist, printr-o operă literară de valoare, transmite cititorului imagini, sentimente, atitudini proprii, iar acest fapt se împlinește atunci când scriitorul are harul de a transforma cuvintele, organizând opera literară ca formă și conținut.

Scriitorul utilizează sistemul fonetic, lexical, morfologic și sintactic pentru a se exprima, iar selecția depinde de realitatea pe care o prezintă, de personalitatea sa și de cititorul căruia i se adresează. Fiecare scriitor își creează un stil propriu, dedus din totalitatea mijloacelor lingvistice proprii. De exemplu, Ion Luca Caragiale pune în evidență incultura eroilor săi prin cuvinte și forme gramaticale specifice, iar Mihail Sadoveanu și Ion Creangă introduc în spusele personajelor cuvinte, sintagme, expresii specifice locului și epocii în care au trăit.

Portretul artistului

Am încălțat cu pantofii mei
Drumul.
Cu pantalonii am îmbrăcat copacii
Până la frunze.
Haina i-am pus-o vântului
Pe umeri.
Primului nor care mi-a ieșit în cale
I-am pus în cap
Pălăria mea veche.
Apoi m-am dat înapoi
În moarte
Să mă privesc.
Autoportretul
Îmi reușise de minune.
Asemănarea era atât de perfectă,
Încât, uitând să mă iscălesc,
Oamenii au scris ei singuri
Numele meu
Pe o piatră.

(Marin Sorescu)

Respect pentru oameni și cărți

- *verdele* : viață, speranță, liniște, natură, tinerețe, stabilitate ;
- *negrul* : culoarea negației absolute ;
- *albul* : puritate, adevăr, inocență, infinit, nemurire ;
- *violetul* : tristețe, pocăință, umbră, durere.

„În pictură m-a obsedat întotdeauna un subiect de culoare. Pictura cuvintelor, sau audiție colorată, cum vrei s-o iei... Pictorul întrebuințează în meșteșugul său culorile : alb, roșu, violet. Le vezi cu ochii. Eu am încercat să le redau cu inteligență, prin cuvinte. Fiecărui sentiment îi corespunde o culoare.“

(George Bacovia)

Amintiți-vă !

În cadrul literaturii, creațiile se clasifică în genuri și specii literare, ținând cont de : structura operei, trăsăturile, scopul urmărit și cititorul cărui i se adresează.

Astfel, deosebim trei genuri literare : liric, epic, dramatic.

Genul epic

Caracteristici generale :

- amploare ;
- presupune, de regulă, o acțiune ;
- utilizează ca modalitate de expunere dominantă narațiunea, în combinație cu descrierea și dialogul ;
- narator, personaj ;
- un gen literar obiectiv.

Specii :

- a) în versuri : balada, poemul, epopeea, legenda, fabula ;
- b) în proză : anecdota, schița, navela, romanul, reportajul, eseul, memoriile, jurnalul.

Genul liric

Caracteristici generale :

- gen literar subiectiv ;
- exprimarea în mod direct a emoțiilor și sentimentelor ;
- proiecție interioară asupra lumii exterioare ;
- modul de expunere specific este descrierea.

Specii : oda, satira, pastelul, meditația, elegia, poezia cu formă fixă (sonetul, rondelul, gazelul).

Genul dramatic

Caracteristici generale :

- scopul : posibilitatea reprezentării pe scenă ;
- personaje, acțiune ;
- conflictul dramatic ;
- modalitatea de expunere dominantă : dialogul ;
- realizează o sinteză între subiectiv și obiectiv.

Specii : tragedia, comedia, drama, melodrama, vodevilul.

■ Aplicații :

1. Citiți atent versurile următoare și încercați să deduceți semnificația culorilor, pornind de la cele relatate mai sus :

„Orchestra începu c-o indignare grațioasă.

Salonul alb visa cu roze albe...

Un vals de voaluri albe...

Spațiu, infinit, de o tristeță armonioasă...

În aurora plină de vioare,

Balul alb s-a resfîrat pe neuitatele cărări –

Cântau clare sărutări...

Larg, miniatură de vremuri viitoare... “

(George Bacovia, *Alb*)

„Carbonizate flori, noian de negru...

Sicrie negre, arse de metal,

Vestminte funerare de mangal,

Negru profund, noian de negru...

Vibrau scânteii de vis... noian de negru :

Carbonizat, amorul fumega –

Parfum de pene arse, și ploua...

Negru, numai noian de negru... “

(George Bacovia, *Negru*)

2. Precizați genul literar cărui îi aparține fiecare fragment și motivați prin enumerarea trăsăturilor :

- a) „Întârziată fără vreme
Se plimbă Toamna prin grădini
Cu faldurii hlamidei plini
De crizanteme.
Și cum abia plutește-n mers
Ca o marchiză,
De parcă-ntregul univers
Privește-n urmă-i cu surpriză,
Un liliac nedumerit
De-alura ei de domnișoară
S-a-ngălbenit, s-a zăpăcit
Și de emoție-a-nflorit
A doua oară... “

(George Topârceanu, *Octombrie*)

- b) „Căldura creștea, și-n puzderia de aur ciocârlia își porni cântecul.

O zărisem o clipă pe un hat, tupilată, cenușie, cu dungi brune ; ca un fior se strecurase prin ieburi. Cântăreața luminii și-a muncii își tremura melodia în cerul înalt.

Un om liniștit, cu mustața foarte căruntă, trecu pe lângă mine, cu sapa în spate. Se opri și începu a se uita și el spre paserea care tremura iute din aripi și suia lin, ca pe-o scară de raze. Își mângâie mustățile, apoi pletele, și zise uitându-se spre mine, apoi iarăși spre pasere, sus :

– Ciocârlia, cucoane, a fost fată de împărat, de aceea cântă așa de mândru ! “

(Mihail Sadoveanu, *Ciocârlia*)

c) „Scena VIII

Aceiași, Cetățeanul Turmentat cu pălăria albă a lui Cațavencu.

Cetățeanul (intrând și coborând foarte bine dispus) : Nu e Ghiță, eu sunt...

Zoe : Ce cauți ?

Cațavencu (aparte) : Pălăria mea !

Zoe : Ce vrei cu mine ?

Cetățeanul : Ei ! Uite și dl. Nae. Salutare, onorabile !

Zoe (nervoasă) : Ce vrei ? Spune, ce vrei ? “

(Ion Luca Caragiale, *O scrisoare pierdută*)

Leonardo da Vinci (1452-1519) – pictor, sculptor, arhitect, om de știință ; tipul de om universal al Renașterii. A realizat picturi murale și tablouri religioase. Portretul Giocondei redă tehnica clar-obscurului și impresionează prin zâmbetul enigmatic și peisajul straniu.

Michelangelo Buonarroti (1475-1564) – sculptor, pictor, arhitect, inginer, poet. A pictat Capela Sixtină din Roma monumental, cu desene ce sugerează puternic mișcarea și forța. Capodopere : *Moise, David, Pieta* etc.

Rembrandt (1606-1669) – pictor și gravor olandez, despre a cărui pictură se spune că excelează prin tehnica clar-obscurului, exprimarea vieții interioare a personajului. Pânze celebre : *Rondul de noapte, Evreu bătrân*, circa 60 de autoportrete, compoziții biblice.

Theodor Aman (1831-1891) – pictor, grafician român. A prezentat puternice trăsături realiste și impresioniste. Dintre lucrări : *Hora de la Aninoasa, Țăran cu căciula în mână, Hora Unirii la Craiova* etc.

Nicolae Grigorescu (1838-1907) – pictor român ; a creat o lume al cărei personaj central este țăranul român, cea a satului românesc. Pictura de la Mănăstirea Agapia îi aparține. Prin tematica lucrărilor, prin felul în care a prezentat subiectele și prin realizarea tehnică superioară,

a fost un inovator în arta românească. Opere : *Luminis la Posada, Fată cu basma galbenă, Țărană cu maramă, Țărană voioasă, Drum greu, Carul cu boi* etc.

■ Aplicație :

Priviți cu atenție picturile lui Nicolae Grigorescu și găsiți fragmente din creațiile lui George Coșbuc ce transmit aceleași idei.

Ștefan Luchian (1868-1916) – pictor român, considerat pictor al florilor, colorist prin excelență ; urmaș al lui Nicolae Grigorescu. Dintre lucrări : *Un zugrav (Autoportret), Safta florăreasa, Moș Nicolae Cobzarul, Anemone* etc.

Constantin Brâncuși (1876-1957) – cel mai mare sculptor român. Dintre operele sale : *Muza adormită, Somnul, Sărutul, Rugăciunea, Coloana recunoștinței fără de sfârșit, Fiul risipitor* etc.

Ciprian Porumbescu (1853-1883) – compozitor român, a rămas celebru prin câteva piese muzicale de mare răsunet : *Baladă, Crai nou* etc.

Ion Andreescu – pictor român ; dintre opere : *Margine de pădure, Pomi înfloriți, Stânci și mesteceni, Autoportret* etc.

Despre muzică :

„Artistul dezvăluie omenirii calea spre armonie, care e fericire și pace. Fiecare artist contribuie cu talentul său, cu munca sa la cultivarea frumosului, care e menit să dea un impuls pornirilor celor mai nobile ale sufletului. Muzica este expresia pură a unei stări sufletești. Creația... ceea ce contează este să vibrezi tu însuși și să faci pe alții să vibreze. Muzica este graiul în care se oglindesc, fără puțință de prefăcătorie, însușirile sufletești ale omului, ale poporului.“

(George Enescu)